

Kronikk > Den uvurderlige kunsten

Den uvurderlige kunsten

Av Fredrik Giertsen

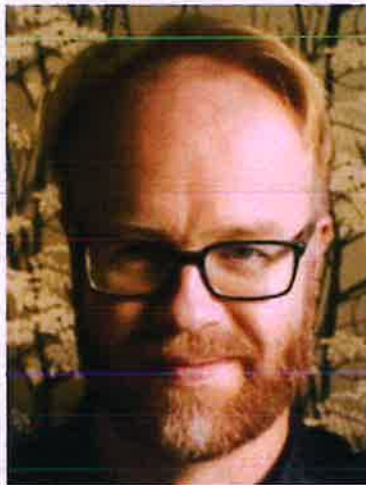
8. desember 2022

HENGER DER FORTSATT: Rafaels «Madonna Sistina» (ca. 1513-14) henger fremdeles trygt i Gemäldegalerie Alte Meister i Dresden, selv etter den andre verdenskrigs bombing og noen år i et sovjetisk museum. Foto: Raphael, Public domain, via Wikimedia Commons

Kunst mot folket

I sin eminente historiske roman «Jeg, Bakunin» fra 1983, om den revolusjonære russiske 1800-tallsanarkisten som tittelen refererer til, beskriver Bergljot Hobæk Haff en scene der hovedpersonen under gatekampene i Dresden foreslo å sette Rafaels Madonna opp på barrikaden for å stanse de fremrykkende keiserlige tropper. Med dette konstruerer hun et reelt dilemma som også viser seg å være tidløst. Det spørres om en underlegen klasse kan få gjennomført en omveltning av samfunnsstrukturene bare ved å holde et maleri som de vet at makthaverne ser på som «uvurderlig» foran seg, mens de stormer mot motpartens overlegent bevæpnede fotsoldater.

Fredrik Giertsen er litteraturviter og skribent.

Er det virkelig slik at legitime krav fra svakerestilte medlemmer av samfunnet først får virkelig tyngde når uerstattelige renessansekunst legges i forhandlingspotten? Dette hypotetiske spørsmålet bør pirke ved noe ubehagelig i oss. Om vi først våkner opp for verdens urettferdighet når våre nevroser knyttet til slike objekter åpnes, så er det tid for å reflektere litt over disse følelsene og hvor rimelige de er.

Parallell til i dag

Parallellen til de siste tiders klimapolitiske aksjoner i London, Oslo og Wien er opplagt. Men mens revolusjon, sivil ulydighet og hærverk er én side av denne saken, så er den andre siden intet mindre enn henholdsvis sosial rettferdighet (for Bakunin) og klodens overlevelse (for Stopp oljeleting!).

Samtidig som de skuffende nyhetene om lite gjennomgripende tiltak etter nok et globalt klimatoppmøte tikker inn, er den samlede refleksjonen til opinionen at slike aksjoner skader saken og virker mot sin hensikt. Mantraet er at klima- og miljøutfordringene vi står overfor må løses politisk gjennom demokratiske prosesser, og utelukkende på den måten. Men dette standpunktet bæres nok dessverre oppe av en ikke liten del selvbedrag.

For det første er så vidt vites ingen av disse uerstattelige kunstverkene blitt påført noen alvorlig skade, og for det andre kan det neppe være sant at miljøraken som sådan får mindre oppslutning gjennom at noen gjennomfører provoserende aksjoner.

Er det virkelig noen som blir mindre opptatt av å nå 1,5-gradersmålet fordi noen kaster suppe på et van Gogh-maleri som er beskyttet av et lag glass?

Avvikende adferd

Denne impulsen til å beskytte «Madonna», «Skrik» og van Goghs blomstervaser er naturligvis lett å forstå. Men aksjonister som Bakunin og Stopp oljeletinga! har også forstått kunstens verdi, selv om opinionen foretrekker å idiotforklare dem. Sannheten er at det etablerte borgerskapet har en lang tradisjon for å peke på avvikende adferd som «irriterende», og holde seg for nesen når det sprenge grenser for kunsten. Eksemplene er tallrike, og rommer så forskjellige verk som Marcel Duchamps pissoar, Kjartan Slettemarks Vietnam-bilde og Andres Serranos' «Piss Christ».

Men det går ikke lang tid før spissborgerne snur seg og investerer i de skandalebefengte nye mesterverkene. Snart henges de opp på museumsveggene, og når de først er kanonisert på denne måten, må de beskyttes for enhver pris. Dette er naturens orden slik vi er blitt vant til, men hvor er det egentlig blitt av proporsjonene? Hvorfor synes det oss så lett å skyve aksjonistenes desperasjon til side til fordel for vårt ønske om å bevare vår vandle ro i møte med en katastrofe vi vet vil ødelegge langt mer enn våre kunstsatter?

Kunstens vesen

Vi har en tendens til å pynteliggjøre og kommodifisere kunsten. Mange av de største verkene omsettes for vanvittige summer privatpersoner imellom, og vil aldri bli gjort tilgjengelige for allmennheten. De som stilles ut, kan på sin side bli solide merkevarer, severdigheter som inngår i den globale turistnæringen. Men det er naturligvis ikke dette som er kunstens egentlige vesen. Freud mente at dens essens er å være en kanal for alt som ikke passer inn i den tvungne omgangsformen som vår sivilisasjon krever, som et utløp for alt som er tabubelagt, ubehagelig eller forbudt.

Så er da «Skrik» fremdeles et sterkt kunstnerisk uttrykk for eksistensiell angst, eller er det blitt en tannløs turistmagnet? Vi vet jo hva maleren selv ønsket å få fram, og den ambisjonen faller godt sammen med aksjonistenes manifest. Hvis det er noe i oppfatningen om at slike verk er tidløse, så må man kunne tillate seg å tolke dem inn i vår egen samtid. Det blir vel i overkant søkt å kalle motivet et «klimabrøl», men det bør ikke være slik at vi lar drøye hundre års kanonisering file vekk motivets indre mening, slik at vi ikke ser skriket selv når vi stirrer det rett i ansiktet.